

“De Russen komen”

Russische troepen aan het Westelijk Front

Door Eric R.J. Wils

Inleiding

Na de desastreuze nederlaag in de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871, gevolgd door het uitroepen van het Duitse Keizerrijk in Versailles was het de Fransen overduidelijk dat ze zonder hulp de Duitsers niet meer konden verslaan. Ergo, er moesten sterke bondgenoten worden gevonden en het Russische Rijk was daarvoor de meest aangewezen keuze. Duitsland kon op die manier worden omsingeld. Toen op 1 augustus 1914 de oorlog tussen Duitsland en Rusland uitbrak, volgde op 3 augustus automatisch de Duitse oorlogsverklaring aan Frankrijk. Het derde lid van de Entente, Groot-Brittannië, volgde op 4 augustus. In de eerste, chaotische maand van de oorlog deden hardnekkige geruchten de ronde dat er duizenden Russische soldaten, ‘met de sneeuw nog op hun laarzen’, in Schotland waren aangekomen. Het is een van de mythen van de oorlog dat die Russen in geblindeerde treinen en in het grootste geheim naar het zuiden van Engeland zouden zijn vervoerd om van daaruit naar het Westelijk Front te worden verscheept. Maar in april 1916 kwamen ze dan toch daadwerkelijk per schip aan. Twee Russische brigades, tezamen bijna 20.000 man, werden in de zomer van 1916 rond de stad Reims gestationeerd om in april 1917 mee te gaan vechten in het grote Franse voorjaarsoffensief aan de Chemin des Dames. Maar hebben de Fransen nu wel enig profijt gehad van die Russen, of uiteindelijk toch meer last? Want de in februari 1917 in Rusland uitgebroken revolutie bereikte ook de Russische troepen in Frankrijk en dat bleef niet zonder gevolgen.

De bondgenoten Frankrijk en Rusland

Frankrijk was diep vernederd na de verloren oorlog tegen de Pruisen in 1870-1871. Keizer Napoleon III trad af en het Franse Keizerrijk maakte, evenals in 1815 weer plaats voor een republiek. Daarbij kwam nog de interne sociale verdeeldheid die in Parijs leidde tot de vorming van een *Commune*. Het was overigens niet de eerste keer dat het Franse volk sinds 1789 in opstand kwam. De revolte van de *Communards* werd in mei 1872 op bloedige wijze neergeslagen door Franse soldaten en duizenden *Communards* werden standrechtelijk geëxecuteerd. Het woord *communisme* deed zijn intrede met daaraan gekoppeld het begrip *geweld*.

Frankrijk was na 1871 weliswaar diep gezonken maar het land had nog wel bekwame diplomaten. Die zorgden, door een uiterst gewiekst optreden, ervoor dat

Frankrijk in de volgende decennia weer mee ging tellen in de wereld. De blik werd gericht op het Russische Tsarenrijk, het rijk dat keizer Napoleon I aan het begin van de 19e eeuw ooit eens had willen bedwingen. Grote sommen geld werden in Rusland geïnvesteerd om de industrie en de infrastructuur te verbeteren. Het spoorwegnet werd aanzienlijk uitgebreid zodat, in het geval van een oorlog de snelle verplaatsing van grote aantallen soldaten kon plaatsvinden.

Niets was Frankrijk echter te dol om zijn aanstaande bondgenoot in te palmen en ook de Franse kunst, waar de rijke Russen zo dol op waren, werd ingezet. Veel Franse kunst kwam in Russisch bezit door diplomatieke geschenken om de vriendschap te winnen. Een van die geschenken was de tafel 'Flore de Lorraine', met een fraai bewerkt blad, en het bijbehorende boek 'Le Livre d'Or de la Lorraine'. Tafel en boek waren een in kunst gevatte smeebede om de Russische regering te wijzen op het verlies van Lotharingen na de verloren oorlog van 1870-1871. Beide kunstvoorwerpen werden aangeboden tijdens het bezoek van tsaar Alexander III aan Frankrijk in 1893. In 2007 waren ze in Nederland te zien in een tentoonstelling in het Hermitage in Amsterdam.

In het jaar 1892 werd een geheim Frans-Russisch militair verdrag gesloten. Het werd op verzoek van tsaar Alexander III geheim gehouden omdat die vreesde dat het Franse parlement het openbaar zou maken. Het verdrag voorzag in wederzijdse bijstand indien één van de twee landen door Duitsland werd aangevallen. Bovendien werd zelfs de sterkte van de troepenmachten gespecificeerd. Aan Franse kant zou 1,3 miljoen man en aan Russische kant ruim 700.000 man worden ingezet. Beide landen beloofden tevens geen afzonderlijke vrede met Duitsland te sluiten. Wederzijdse staatsbezoeken werden gebracht om het bondgenootschap te bevestigen zoals het bezoek van de nieuwe tsaar Nicolaas II in 1896 aan Parijs. De Franse president Félix Faure bracht in 1898 een tegenbezoek en daarbij bleef het niet.

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, terwijl in Europa de messen werden geslepen, reisde de Franse president Raymond Poincaré naar Rusland voor een officieel bezoek aan tsaar Nicolaas II. De uit Lotharingen afkomstige Poincaré was in 1913 tot president gekozen en bereid tot het uiterste te gaan om zijn geboortestreek weer bij Frankrijk te voegen. Hoewel zijn functie voornamelijk ceremonieel was, werden tijdens het bezoek de banden nogmaals aangehaald.

De Franse regering en haar diplomaten hadden het bovendien voor elkaar gekregen om in 1904 een verbond, de *Entente cordiale*, te sluiten met de oude aartsvijand Groot-Brittannië. En zelfs dat Groot-Brittannië in 1907 toetrad tot de Frans-Russische coalitie zodat het Duitse Rijk van keizer Wilhelm II in Europa werd geïsoleerd. Behalve Oostenrijk-Hongarije had Duitsland geen vrienden meer. Politiek was alles nu gereed voor een revanche van 1870 en de herovering van Elzas-Lotharingen. Het woord was aan de militairen onder bevel van generaal Joseph Joffre. Het Franse leger was in de afgelopen decennia gereorganiseerd en getraind om aan te vallen. Alleen door de aanval tot het uiterste (*l'attaque-à-outrance*) konden de Duitsers immers uit Elzas-Lotharingen worden verdreven. Op 1 augustus 1914 was het dan eindelijk zover dat de kanonnen gingen spreken.

De Franse president Poincaré en tsaar Nicolaas II schouwen troepen in juli 1914 op de Russische marinebasis Kronstadt.

De eerste twee oorlogsjaren

De eerste oorlogsjaren echter verliepen weinig voorspoedig voor de Entente. De Duitsers waren in augustus 1914 tot ver in Frankrijk doorgedrongen en met moeite waren ze in september aan de Marne tegengehouden. Ondanks grootschalige Franse offensieven in 1915 konden de Duitsers niet uit Frankrijk worden verdreven, laat staan dat Elzas-Lotharingen werd heroverd. Hier en daar was aan het Westelijk Front enige terreinwinst geboekt maar die had, strategisch gezien, geen enkele betekenis. Het Franse leger had door de offensieven in de eerste twee oorlogsjaren niet minder dan 650.000 doden te betreuren. Er begon een nijpend gebrek aan mankracht te ontstaan. Grote delen van de frontlijn werden overgedragen aan het nieuwe leger van de Britse bondgenoot, die ervoor zorgde dat er in 1916 geen grote gaten vielen aan het front.

En ook aan het Oostelijk Front ging het bepaald niet voortvarend met de Russische bondgenoot. Het allereerste Russische offensief, in augustus 1914 richting Oost-Pruisen, leidde bij Tannenberg en de Mazurische Meren al tot een Duitse overwinning. Duitsland bleek uitstekend in staat op twee fronten tegelijkertijd te kunnen strijden. In 1915 drukten de Duitsers, met de Oostenrijk-Hongaarse troepen op hun zuidelijke flank, door in een serie aanvallen en op 5 augustus werd Warschau binnengetrokken. De Russen moesten steeds meer terrein prijsgeven. Steden als

Brest-Litovsk en Vilna werden door de Duitsers veroverd en bij het ingaan van de winter stonden ze niet ver van Minsk. De enorme Russische verliezen werden geschat op 2,5 miljoen doden en gewonden en een miljoen krijgsgevangenen. Russische generaals werden bij bosjes ontslagen en tsaar Nicolaas II besloot zelf maar de leiding van het leger op zich te gaan nemen. Iets wat later toch niet als een verstandige beslissing werd gezien.

In december 1915 werd weer een geallieerde militaire conferentie, onder leiding van generaal Joffre, gehouden in het Franse hoofdkwartier bij Chantilly. Daar werd over de coördinatie van de aanvalsplannen voor 1916 gesproken en kwam tevens de wederzijdse bijstand aan de orde. Dit laatste onderwerp werd nader uitgewerkt tijdens een ontmoeting van de Franse senator Paul Doumer met tsaar Nicolaas II in Moskou. Afsproken werd dat een Russisch expeditiekorps bestaande uit vier brigades de Franse gelederen ging versterken. In ruil voor de Russische mankracht leverde Frankrijk het nodige oorlogsmaterieel. Simpel gesteld: Frankrijk had in 1916 gebrek aan manschappen, Rusland aan wapens. Twee Russische brigades werden naar het Macedonische front in Saloniki gestuurd en twee naar Frankrijk. Dit artikel beperkt zich tot de Russen in Frankrijk.

Russische troepen van de Eerste Brigade arriveren in april 1916 in de haven Marseille.

Training en naar het front

De twee Russische brigades bestonden ieder uit twee regimenten, maar verschilden nogal qua samenstelling. De Eerste Brigade werd voornamelijk gevormd door arbeiders uit Moskou en omgeving en door boeren afkomstig uit de streek van Samara langs de Wolga. Het waren manschappen zonder oorlogservaring maar wel onder bevel van officieren en onderofficieren die aan het Oostelijk Front hadden gevochten. Ze waren na een lange reis dwars door Siberië in Mantsjoerije ingescheept en in april 1916 in Marseille aangekomen na de halve wereld te zijn overgevaren. De brigade stond onder bevel van generaal Lokhvitzky en werd onder grote belangstelling verwelkomd.

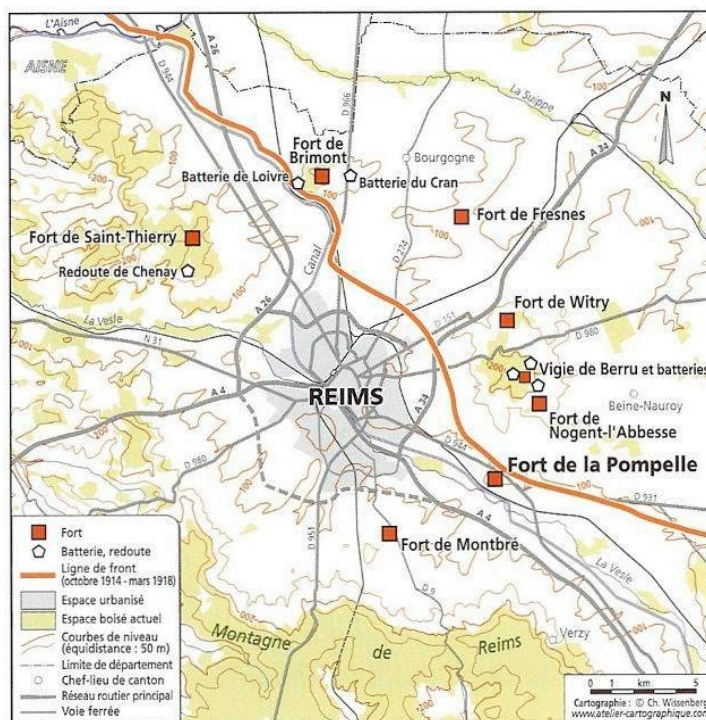
De Derde Brigade was samengesteld uit regimenten afkomstig uit militaire opleidingscentra in Siberië. In augustus 1916 waren ze vanuit de noordelijke haven van Archangelsk naar het westen gestuurd. Hun zeereis was daardoor aanzienlijk korter. Twee jaar na de geruchtenstroom van 1914 waren de Russen dan toch nog gekomen. Niet met de trein door Engeland, maar onder bescherming van de Britse vloot om Ierland heen varende naar de havens van Brest en La Rochelle. Hun mascotte, een echte Russische beer, ontbrak niet. De brigade stond onder bevel van generaal Marouchevski.

De bijna 20.000 Russen werden gestationeerd in de Champagne streek rond Reims. Het kamp van Mailly werd hun eerste verblijf voor een tactische en wapentraining door de Fransen. Hoog bezoek kwam daar ook geregeld langs om de Frans-Russische vriendschap te benadrukken. Een contingent mocht meemarcheren in het defilé op de Franse nationale feestdag op 14 juli 1916 in Parijs. De dag waarop werd herdacht dat de Franse revolutie uitbrak in 1789, maar daarvan zal weinig tot hen zijn doorgedrongen. Ze werden toegejuicht door de Franse bevolking als bevestiging van de Frans-Russische vriendschap en teksten als "Nos fidèles alliés russes" waren geen uitzondering in de kranten.

In juni 1916 werd de Eerste Brigade naar het front gestuurd bij Aubérive ten oosten van Reims. In oktober 1916 was het de beurt aan de Derde Brigade die de Eerste Brigade kwam aflossen. Het front rond Reims was in 1916 relatief rustig omdat de strijd aan het Westelijk Front zich in 1916 concentreerde bij Verdun en de Somme. Maar dat ging in april 1917 veranderen door het voorgenomen grote voorjaarsoffensief van de nieuwe Franse opperbevelhebber generaal Robert Nivelle. Beide brigades werden voor die aanval toegevoegd aan het Franse Vijfde Leger van generaal Mazel.

Generaal Lokhvitzky, commandant van de Eerste Brigade, en generaal Mazel, commandant van het Franse Vijfde Leger.

Kaart van het front ten noorden van Reims, waar de Russen werden ingezet.

Defilé van Russische troepen in Parijs op 14 juli 1916.

Russische soldaten van de Eerste Brigade, voorzien van Franse helmen, in de loopgraven bij het Fort de la Pompelle in september 1916.

Strijd in april 1917

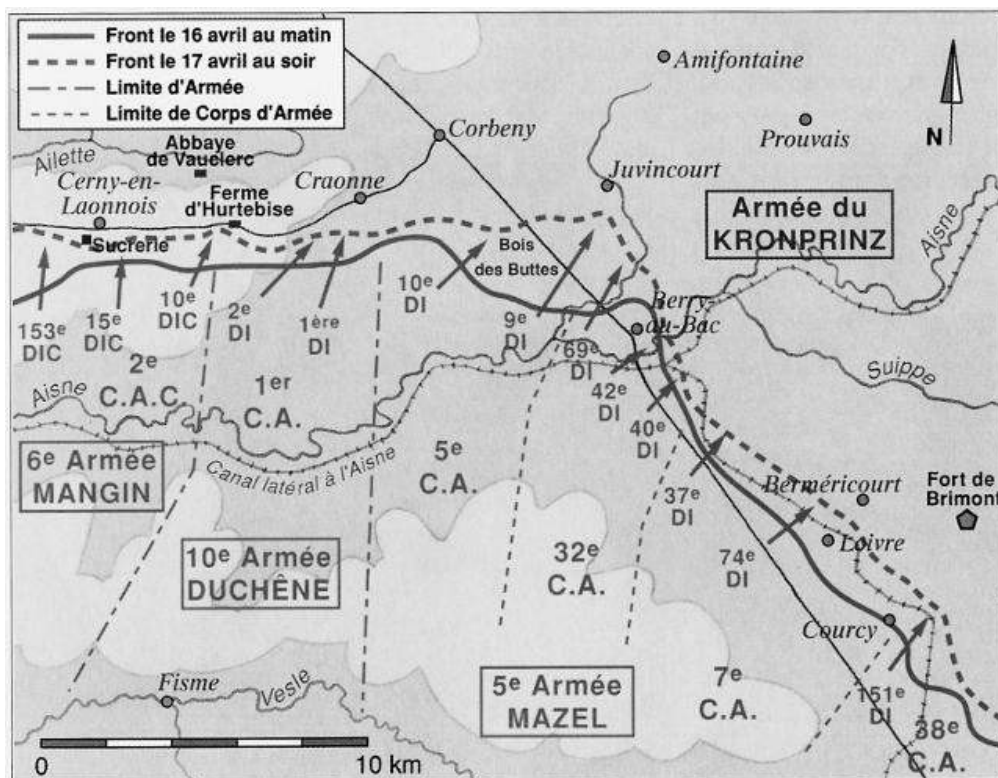
De Russische brigades vochten in april 1917 mee in het slecht afgelopen Franse offensief aan de Chemin des Dames. In het artikel 'Mouterij bij de Chemin des Dames', verschenen in Wereld in Oorlog nummer 30, werd eerder ingegaan op de achtergrond van dit grote offensief dat in de verwachting van generaal Nivelle een einde aan de oorlog moest gaan maken. Twee Franse legers met 54 divisies moesten voor de doorbraak zorgen. De Russische brigades waren toegevoegd aan het Franse Vijfde Leger van generaal Mazel dat rond Reims stond (zie de kaart voor de slagorde). Hun strijd op de rechtervleugel duurde slechts enkele dagen maar was intens.

Om zes uur in de ochtend begon op 16 april 1917 het offensief over het circa 50 kilometer lange front. Overal probeerden de Fransen door de Duitse verdediging te komen. De Russische Eerste Brigade was toegevoegd aan het Franse Zevende Korps en vocht op de flank van de Franse 15^e divisie richting de ruïne van het dorp Courcy. De Russen boekten slechts gering succes want de Duitse tegenstand was, evenals op de rest van de frontlinie niet uitgeschakeld door de artilleriebarrage. Hoewel Courcy werd veroverd, kon geen echte doorbraak worden geforceerd.

De Russische Derde Brigade was toegevoegd aan het Franse 32^e Korps en streed naast de Franse 40^e divisie. De eerste Duitse linies konden worden genomen en de Derde Brigade veroverde Côte 108, Le Mont Spin en Le Mont Sapigneul in het gebied ten zuiden van het dorp Berry-au-Bac. Daarbij werden de Duitse verdedigers op Le Mont Spin zelfs omsingeld en gevangen genomen. De Franse commandanten omschreven dat in hun verslagen als een 'attaque brillante'.

Maar de Russen moesten, evenals de Franse troepen geweldige verliezen incasseren in de eerste dagen van het offensief. Op 20 april 1917 hadden de Russen al bijna 4.500 man verloren aan doden, gewonden en vermisten, waaronder 70 officieren. Op die dag werden de Russen teruggetrokken van het front, terwijl de strijd aan de Chemin des Dames nog doorging totdat generaal Nivelle op 15 mei van zijn post werd ontheven.

De Russen hadden dapper gevochten maar hadden uiteraard niet kunnen voorkomen dat het Franse offensief was mislukt. Beide brigades verkregen voor hun optreden een eervolle vermelding in de zogenoemde 'Citation à l'Ordre de l'Armée'. Dergelijke proclamaties werden voorgelezen aan de aangetreden troepen. Maar in Rusland had ondertussen een politieke aardverschuiving plaatsgevonden en die gebeurtenis ging het likken van de opgelopen wonden overheersen.

Kaart met de slagorde van het Franse offensief in april 1917. De Russische waren toegevoegd aan de Franse overkorpsen en streken ten zuiden van Berry-au-Bac en bij Courcy.

Enkele Russische doden na de strijd van april 1917.

De Russische revolutie

Zoals bij de conferentie in Chantilly in december 1915 was afgesproken, ging het Russische leger in 1916 in de aanval aan het Oostelijk Front. Het leger was opnieuw opgebouwd. In tegenstelling tot Frankrijk was de bevolking groot genoeg om een miljoenenverlies aan soldaten op te vangen. Gedurende het jaar 1916 werd een serie offensieven gelanceerd om te trachten het in 1915 verloren gegane gebied te heroveren. Maar zonder veel resultaat en dat leidde tot een defaitistische stemming in het Russische leger. Daarbij kwamen de problemen op het thuisfront door voedsel- en brandstoftekorten in de grote steden gedurende de strenge winter.

In de hoofdstad Sint-Petersburg barstte de sociale bom in februari 1917 toen het militaire garnizoen weigerde op te treden tegen de stakende en protesterende bevolking. Dat was een essentieel verschil met de opstand van 1905 toen de soldaten wel op de burgers schoten. De stakers en de militairen trokken vervolgens gezamenlijk op tijdens de chaotische situatie van februari 1917. De revolutie was een feit geworden en de eerste van de Europese kronen ging rollen.

De militaire strijd aan het front kreeg een nieuwe dimensie nadat tsaar Nicolaas II in maart afstand deed en de regering van Alexander Kerenski aantrad. Die beloofde weliswaar de strijd voort te zetten maar de socialistische revolutie ging een belangrijke rol spelen. Arbeiders en soldaten wilden mee beslissen door de vorming van allerlei comités beter bekend als de sovjets. En dat bleef niet beperkt tot Rusland, het nieuws van de omwenteling waaide over naar heel Europa en bereikte via linkse figuren die in Parijs verbleven, ook de Russische soldaten in Frankrijk.

Russische revolutie in Frankrijk

De veranderde situatie in Rusland werd uitvoerig besproken door de Russische soldaten in Frankrijk. Het was dan ook niet gering wat er thuis was gebeurd en dat leidde tot een scheiding der geesten. De soldaten van de Eerste Brigade, gerekruteerd uit arbeiders en boeren uit het Russische thuisland, kozen in meerderheid voor het socialisme en vormden soldatenraden. De uit Siberië afkomstige militairen van de Derde Brigade waren meer gezagsgetrouw, en waren overwegend bereid het regime van Kerenski te steunen en wilden doorvechten. Over een ding waren beiden het echter wel roerend eens: ze voelden zich ten achter gesteld door de Fransen en verlangden naar Rusland terug.

De Franse legerleiding zat met de Russen behoorlijk in hun maag temeer nadat zich muiterijen in het Franse leger voordeden na het slecht afgelopen Nivelle-offensief. Verspreiding van revolutionaire ideeën moest voorkomen worden en dus werden de Russische 'rooie rakkers' geïsoleerd. De brigades werden weggehaald van de nabijheid van het front en eind juni/begin juli 1917 overgebracht naar het militaire kamp La Courtine, ver weg van het front in het achterland. Ze werden daarbij echter niet ontwapend.

De spanning tussen de militairen van de twee brigades nam in La Courtine echter meer en meer toe. Discussies en toespraken hadden de normale militaire bezigheden vervangen. De contouren van een Russische burgeroorlog in een Frans legerkamp

begonnen zich af te tekenen. De Roden tegen de Witten met doden tot gevolg. Een scheiding was onvermijdelijk. Een groot gedeelte van de mannen van de Derde Brigade verliet het kamp en uiteindelijk werd de brigade overgeplaatst naar het kamp van Courneau in de Gironde.

Russische militairen van de Eerste Brigade in het kamp La Courtine. Op het staat de Russische vertaling van 'Liberté, Égalité, Fraternité', de leus van de revolutie die begon in 1789.

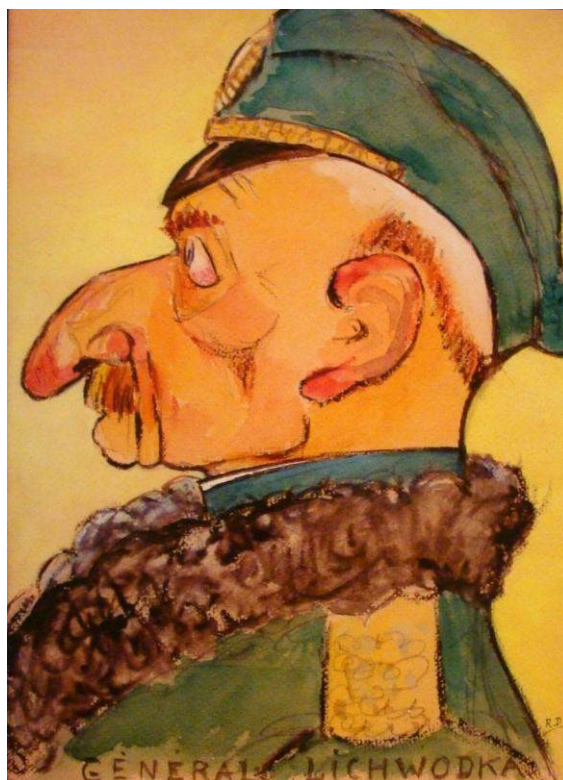
De Fransen begonnen meer dan genoeg te krijgen van de hele situatie en vroegen Kerenski de Russen terug te halen maar die had daar weinig trek in. Er waren zijn inziens al genoeg revolutionaire militairen in Rusland. Uiteindelijk besloot de Franse regering begin augustus het kamp in La Courtine te laten omsingelen door Franse troepen maar lieten het vuile werk, het kamp veroveren, over aan de Russen zelf. Een bataljon loyale Russen van de Derde Brigade, onder bevel van kolonel Gothoua, werd door de Fransen van zwaar geschut voorzien en die maakte medio september een einde aan de situatie. Een tiental revolutionaire soldaten kwam daarbij om. Vergeleken met het neerslaan van de *Commune* van Parijs in 1872 was het slechts een kleine operatie. Maar een voorbode van wat zich vanaf 1918 in Rusland zou gaan afspelen.

De weg terug naar Rusland was echter definitief afgesloten. Zo glorieus als de Russen waren onthaald in 1916, zo vernederend was een jaar later hun aftocht. Honderden Russen werden naar Franse strafkampen gestuurd, ruim 10.000 kozen er uiteindelijk voor te gaan werken op het Franse platteland of in fabrieken en voor wie dat niet wilde was verbanning naar werkkampen in Algerije het lot.

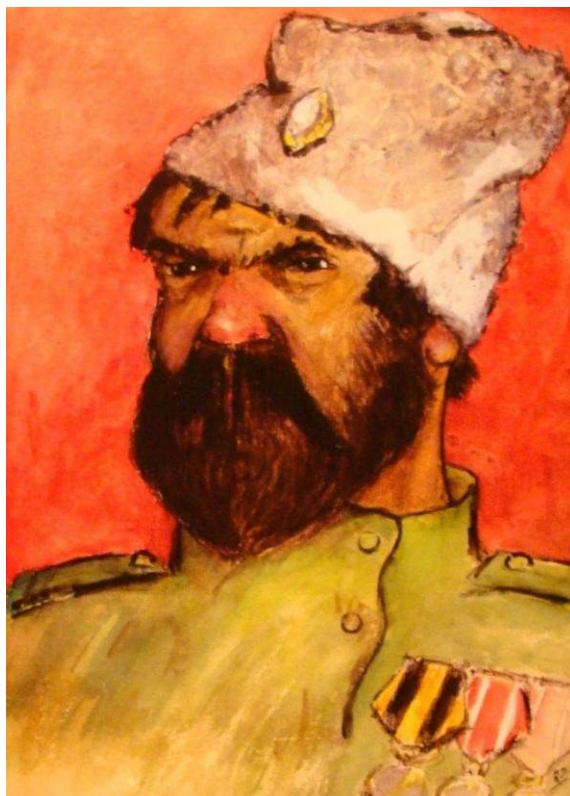
De kleine groep die door wilde vechten, vormde *La Légion russe* onder het bevel van kolonel Goutoua. Dit had aanvankelijk slechts de sterkte van een bataljon maar groeide langzaam uit tot zo'n 2.000 man en bleef, als onderdeel van de Franse Marokkaanse divisie, tot het einde van de oorlog meestrijden aan het Westelijk Front. Wegens hun verdiensten kregen ze de ere naam *La Légion russe d'honneur*. Na het sluiten van de vrede van Brest-Litovsk op 3 maart 1918 verkeerde dit legioen in de vreemde positie dat hun land niet meer in oorlog was met Duitsland. De Russische uniformen en emblemen werden daarom afgeschaft en vervangen door die van de Franse koloniale troepen.

Herinneringen aan de Russen in Frankrijk

In het Musée Fort de la Pompelle, ten oosten van Reims zijn enkele tastbare herinneringen aan het verblijf van de Russen bewaard gebleven zoals uniformen en militaria. Daartoe behoren ook kleurrijke karikaturen van Russische militairen, waaronder generaal Lokhvitzky, vervaardigd door René Dubuc op het einde van 1916. De bijnaam 'Lichwodka' voor generaal Lokhvitzky spreekt voor zichzelf. Dubuc was een arts met de onvertaalbare Franse rang 'Médecin aide-major 2 classe', maar die overeenkwam met de rang van een tweede luitenant. Hij diende in een ambulance van de medische dienst van de Russische Eerste Brigade.

**Karikatuur van generaal Lokhvitzky ('Lichwodka'),
commandant van de Eerste Brigade.**

Karikatuur van sergeant Ivan Michelovitch van de Eerste Brigade.

Er liggen ruim 7.000 Russen die in de Eerste Wereldoorlog zijn omgekomen, begraven in Frankrijk. Het merendeel is gesneuvelden, maar er zijn ook overleden krijgsgevangenen van de strijd in het oosten bij. Die gevangenen werden door de Duitsers achter het front ingezet voor allerlei werkzaamheden. Men vindt dan ook Russische graven op zowel Franse militaire begraafplaatsen als op civiele begraafplaatsen.

Bij het dorp Saint-Hilaire-le-Grand, ten noorden van de stad Châlons-sur-Marne, bevindt zich een uitsluitend Russische militaire begraafplaats. Daarop zijn 916 gesneuvelde Russen bijgezet waarvan 426 in twee massagraven. De begraafplaats dateert uit 1925 en werd in 1998 gerenoveerd. De doden van beide Russische brigades liggen hier netjes bijeen onder witte Franse kruizen. Onder de Russische namen staat 'Mort pour la France'. Ook gesneuvelden van het *Légion d'honneur russe* zijn hier later bijeengebracht. De dood kent geen onderscheid meer tussen de aanhangers van het oude regime en de revolutionairen. Geen van de doden ligt onder een grafsteen voorzien van een hamer en een sikkel.

Naast de begraafplaats staat een kleine Russisch-orthodoxe kapel met witgekalkte muren en versierd met twee karakteristieke uienbollen. De kapel dateert uit 1936-1937 en is alleen op zondagmiddag open voor bezoek. De inscriptie boven de ingang luidt: "Aux soldats russes, morts au champ d'honneur, en France, 1916-1918". Aan de overkant van weg staat, midden in het veld nog een kleiner monument dat al in de oorlog werd opgericht. Het draagt de volgende tekst in het Russisch en Frans: "Enfants de France! Quand l'ennemi sera vaincu et que vous pourrez librement cueillir des fleurs sur ces champs, souvenez-vous de nous vos amis russes et

apportez-nous des fleurs". Of er altijd bloemen bij dit monument worden gelegd is een niet te beantwoorden vraag, maar ze lagen er in de zomer van 2011.

De Russische kapel naast de militaire begraafplaats in Saint-Hilaire-le-Grand.

Een recente herinnering

Op 21 juni 2011 werd in Parijs een nieuw Russisch oorlogsmonument onthuld. Bij de onthulling waren de toenmalige premiers van Frankrijk en Rusland, François Fillon en Vladimir Poetin, aanwezig. Het monument, met de uitbeelding van een Russische soldaat en zijn paard, staat niet ver van de brug over de Seine vernoemd naar tsaar Alexander III. De tsaar die in 1892 het geheime militaire verdrag met Frankrijk sloot. De eerste steen van de brug was door zijn zoon Nicolaas II gelegd tijdens diens bezoek aan Parijs in 1896. Sindsdien is er heel wat water door de Seine gestroomd. In oktober 1917 grepen de communisten in Rusland de macht en trok Rusland zich terug uit de oorlog. In de Russische burgeroorlog tussen de Roden en de Witten werd Nicolaas II met zijn gezin in juli 1918 door de communisten vermoord.

Frankrijk behoorde tot de overwinnaars in november 1918 en kreeg Elzas-Lotharingen weer terug tot 22 juni 1940. Toen moest het land opnieuw zijn meerdere erkennen in de Duitse militaire macht en diende het tot mei 1945 te wachten tot het derde Frans-Duitse conflict in ruim zeventig jaar was afgelopen met een Duitse nederlaag. Een nederlaag die voor een belangrijk deel op het conto van de Russen valt te schrijven. De zelfbenoemde Franse leider Charles de Gaulle sloot in december 1944 een nieuw verdrag met de Russen, maar de krachtsverhoudingen waren toen die van een olifant en een muis. Toch telde Frankrijk politiek gezien weer enigszins mee en, net zoals na 1871, herrees de Franse natie uit haar as.

Het nieuwe monument in Parijs werd echter opgericht ter nagedachtenis van de 44.000 Russische soldaten die in de Eerste Wereldoorlog het Franse leger ondersteunden in Frankrijk en in Macedonië bij Saloniki. Maar de geschiedenis van de Russische soldaten in Frankrijk is op zijn minst nogal controversieel te noemen en het is dus maar de vraag wie er nu precies worden herdacht met dit monument. Dit ondanks de fraaie woorden, uitgesproken door premier Fillon over “les braves qui symbolisent notre fraternité d’armes”. Broederschap was uiteindelijk in 1917 ver te zoeken, niet tussen de Fransen en Russen, maar ook niet tussen de Russen onderling.

Meer informatie

Voor de Frans-Russische toenadering en het militaire verdrag van 1892, zie: J.H.J. Andriessen, *De andere waarheid, Een nieuwe visie op het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog 1914-1918*, Amsterdam, 1999.

Over de Frans-Duitse oorlogen, zie: H.L. Wesseling, *Frankrijk in oorlog, 1870-1962, De meest dramatische eeuw in de Franse geschiedenis*, Amsterdam, 2006.

Voor de mythe van de Russische troepen die in augustus 1914 naar Engeland zouden zijn gestuurd, zie: James Hayward, *Mythen en legenden van de Eerste Wereldoorlog*, Soesterberg, 2008.

Over het Russische expeditiekorps in Frankrijk en Saloniki verscheen in 2003: Gérard Gorokhoff et Andrei Korliakov, *Le Corps expéditionnaire russe en France et à Salonique, 1916-1918*, Paris, 2003.
